

¹ Tekst en foto's Ruud en Ina Metselaar – www.comomeerinfo.nl

Delebio

De meeste toeristen kennen Delebio alleen als het dorp waar ze doorheen rijden op weg naar een plaats in het Valtellina. Erg veel is er ook niet te zien, maar mocht u een uurtje over hebben dan is het best aardig om er een korte rondwandeling te maken. Hieronder volgt de beschrijving van een wandeling rond de oude dorpskern.

Het dorp, met ongeveer 3000 inwoners, heeft een oude industriële traditie, die zijn oorsprong vond in de smederijen aan het riviertje de Lésina, waar rond 1500 ijzer en koper werden bewerkt. In de 19e eeuw stond het dorp bekend om de vervaardiging van karren, die vooral tijdens de markt in oktober in wijde omtrek werden verkocht. De concessie voor die markt werd in 1809 door Napoleon verleend. In 1894 werd in Delebio de eerste elektrische waterkrachtcentrale van de provincie Sondrio gebouwd, een teken van de verschuiving van ambachtelijke activiteiten naar kleine industrie: er bloeiden twee zijdefabrieken en enkele looierijen. Vanaf 1945 nam met de vestiging van de aluminium verwerkende industrie van Carcano, de industrialisering toe.

In 1432 vond in Delebio een belangrijke veldslag plaats op 18 en 19 november: de troepen van Visconti onder Nicolò Piccinino, vochten samen met de Valtellinese milities o.l.v. Stefano Quadrio, tegen het leger uit de Veneto en slaagden er in de Venetiërs uit het dal te verdrijven.

Een rondwandeling

Helaas is er veel uit de vorige eeuwen verdwenen en in een uurtje heeft u het dorp wel gezien. Een geschikt beginpunt is de parkeerplaats die u vindt in de via Roma, een paar honderd meter van de provinciale weg.

We lopen een klein stukje terug vanaf de parkeerplaats en slaan dan rechts af op het kleine pleintje Ercole Bassi. Volg dit straatje tussen de oude huizen (voor een deel vroegere boerderijen) door, passeren een oude wasplaats en komen dan op de via Verdi. Iets naar links, op de hoek van de via Verdi en de provinciale weg staat de parochiekerk van S. Carpofo. De kerk is een bezichtiging waard, maar het interieur wordt op dit moment grondig gerestaureerd. Grenzend aan de kerk ligt het kerkje van S. Jozef uit 1709-'14 dat nu in gebruik is als parochiemuseum. Het heeft twee kostbare schilderijen van de hand van Petrini: links van het altaar de *Maagd met Kind*, en rechts het *Kind met een gelovige*.

Tegenover de kerk, aan de andere kant van de provinciale weg staat een monument voor de gevallen.

We volgen de via Verdi vanaf de kerk, kruisen de via Lucini, passeren weer een wasplaats en slaan de volgende zijstraat rechts in, de via Fumagalli. Even voor we de via Lucini overstaken, was er links de via della Cesura. Deze naam herinnert aan de zgn. *cesure*, dat waren terreinen omringd door een muur van meer dan 2 m hoog, met daarin een groot portaal met boog. Deze waren in de 17^e eeuw eigendom van de graven Peregalli en lagen in het rijkste deel van het dorp met molens, zagerijen, smederijen en ijzerfabrieken. Met enige moeite kunt u nog iets hiervan herkennen.

¹ Verzoeken om toezending per email aan: r.metselaar@comomeerinfo.nl

Het riviertje de Lesina aan het eind van de via Verdi

Het palazzo Fumagalli

Meteen links in de via Fumagalli zien we tegen een huis een gedenksteen voor de schilder Fumagalli, die hier geboren werd en stierf (1887-1943).

Naast dit huis staat de kerk van S. Gerolamo uit het midden van de 18^e eeuw.

Dan volgt het piazza Peregalli met links, wat achteraf en hoger gelegen, het grote, geelgeschilderde palazzo Peregalli uit de 18^e eeuw. Dit ontstond door uitbreiding en verfraaiing van het cisterciënzer klooster van de monniken uit Acquafredda, bij Lenno. Onder het portico is er een tweelingvenster en een deur, beide in pietra ollare (de zachte steen uit het Valchiavenna), gemaakt in opdracht van de Vertemate-Franchi, die eigenaars waren in de 16e eeuw. Het interieur van het palazzo is prachtig gedecoreerd met fresco's van o.a. Ligari, maar het is privé bezit en helaas niet te bezichtigen

Als u voor het palazzo staat, heeft u rechts het grote, grijze gebouw waar een zijdefabriek in was gehuisvest. Het werd in 1730 gebouwd en ging in 1844 over van de Peregalli naar de Marchetti, zijdefabrikanten die het tot de eerste wereldoorlog gebruikten. Op het aangrenzende huis, nr. 2, is een fresco geschilderd.

Meteen na de kerk zien we een boog met daarachter een gebouwtje dat er als een verhoogd terras uitziet. Dit is de *Cantinone*, die samen met een notenpers en een schuur deel uit maakte van het palazzo Peregalli.

Terug in de via Verdi lopen we langs de zijkant van het palazzo en komen bij de via Manzoni. De via Verdi loopt nog ongeveer 400 m door en komt dan uit bij de brug over het riviertje de Lesina.

We vervolgen echter de rondwandeling door de via Manzoni in te slaan, waarbij we langs de achtermuur van het palazzo lopen. Op de plaats waar de muur iets inspringt is een deur met een granieten boog met het jaartal 1697, en de inscriptie *Ostium non hostium* d.w.z. ingang niet voor vijanden (m.a.w. ingang voor vrienden).

Ninfeo

De steeg uitlopend, bereiken we de via Roma. Net voor de kruising is achter de tuinmuur een deel van een *ninfeo* te zien. In de Grieks-Romeinse tijd was een ninfeo een plaats voor een fontein of bron. Of dit hier ook zo is, heb ik niet kunnen achterhalen – de burens hadden geen idee wat voor bouwsel dit was.

Een van de boerenhuizen en schuren bij de via Torelli

We gaan nu rechtsaf de via Roma in tot we na een meter of twintig links de via Torelli inslaan. We zijn hier in het oudste deel van het dorp met de karakteristieke *culundéi*. Dit zijn binnenhofjes bij boerenhuizen met aangrenzend de hooischuren. Hier vinden we de overblijfselen van een kleine boerengemeenschap. Uit een kaart uit 1812 blijkt dat er in die tijd wel een zestigtal boerenhuizen waren in Delebio. Hoewel ze intussen andere bestemmingen hebben gekregen, zijn ze op verschillende plaatsen in het dorp nog herkenbaar: in de via Roma tussen via Cavour en via Torelli, de *culundél di Bulàt*; de *culundél di Iacumantùni*, aan de ingang van via Torelli; die van de *Lulgiùn*, die zich opent aan de via Roma bij de kruising met via Torelli en waar we een huis zien met een loggia zoals van een klooster: Dit zou het laatste gebouw van de cisterciënzers geweest kunnen zijn, tegen eind 1400. De *culundèl* langs de via Torelli zien er redelijk vervallen uit en enkele zijn verbouwd tot moderne woonhuizen. We passeren opnieuw een wasplaats en zien op een huis nog een fresco afgebeeld. Aan het eind komen we uit op de via Cavour, waar we rechts afslaan en terugkomen op de via Roma.

Ingang van het palazzo ex-Bassi

Waar de via Roma de via Cavour en via Fumagalli kruist, staat links nog één van de twee 18e eeuwse bogen van de portalen van de *cesure* van de graven; aan de buitenkant van een boerenhuis vinden we een fresco uit de 18e eeuw, in slechte staat.

We vervolgen de via Roma naar links en komen ongeveer halverwege, tussen de via Fumagalli en via Lucini, bij het vroegere palazzo Bassi, nu Gusmeroli-Fumagalli. Hier is op het plafond van een kamer de *Roof van Europa* uitgebeeld.

Vervolgens gaan we linksaf door de via Lucini tot we naar rechts de via Emanuel II inslaan. Aan het eind hiervan ligt links het gemeentehuis, annex politiebureau, annex postkantoor. Aan de achterkant van het gemeentehuis is een tuintje waarin een middeleeuwse sarcofaag staat die nu als bloemenbak fungeert. Aan de voorzijde staat een elegante fontein uit 1837.

Fontein voor het gemeentehuis met op de achtergrond de kerk van S.Dominicus

Rechts van de via Emanuele II staat de kerk van S. Dominicus. In 1329 was hier al een kapel, welke door Filippo Maria Visconti werd uitgebreid na de boven genoemde zege op de Venetianen in 1432. Verdere verbouwingen volgden in 1585 en 1780. De toren stamt uit 1772.

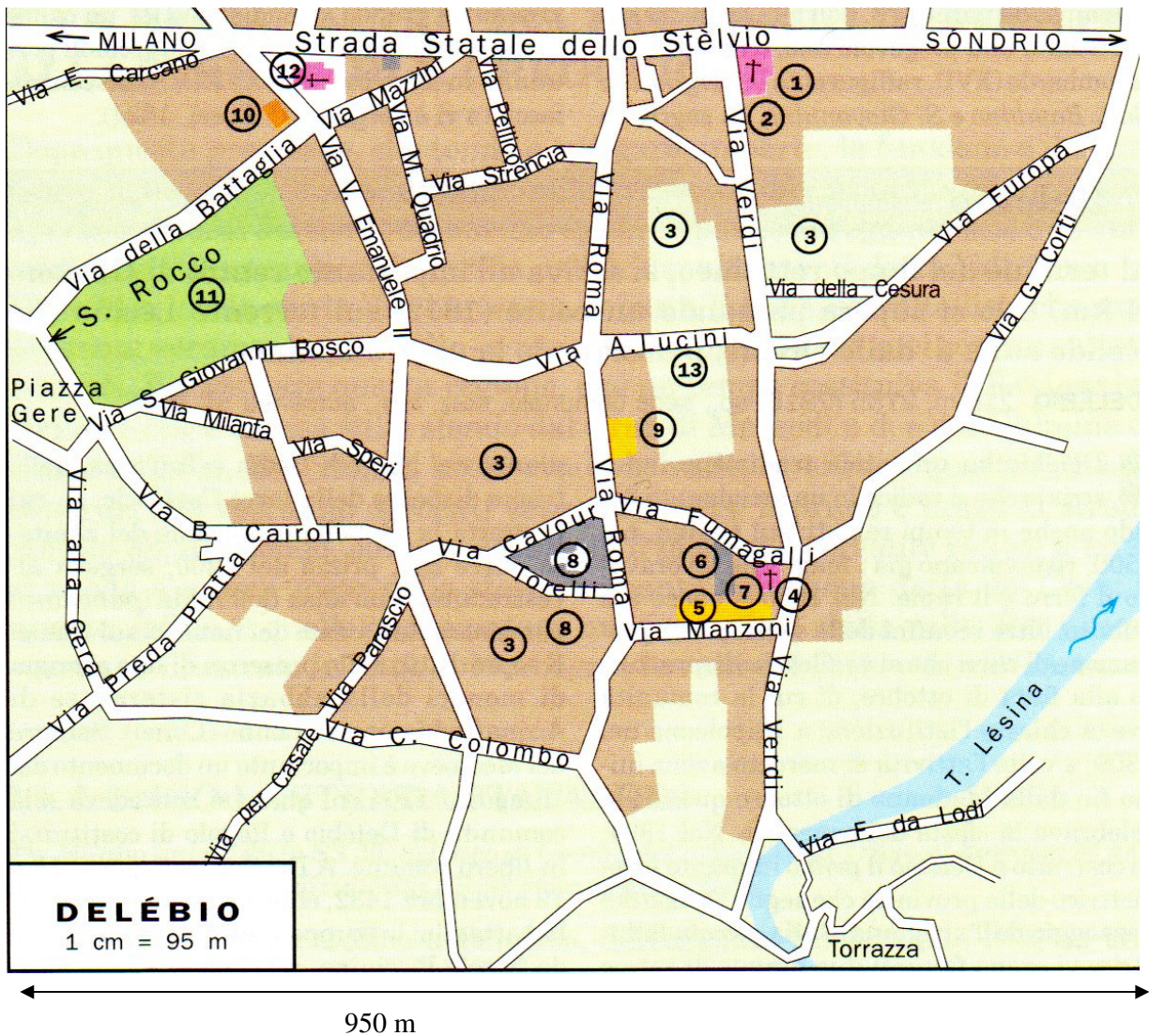
Hiermee zijn we bij de drukke provinciale weg (de via Stelvio) gekomen, waar we rechtsaf slaan. We passeren onderweg (tegenover de Banco di Credito Valtellinese) een huis met een fresco van de *Madonna* en bereiken dan weer de via Roma, die we inslaan naar de parkeerplaats.

Parochiekerk van S. Carpoforo

De bouw werd begonnen in 1419 ter vergroting van een kerk die in 1204 wordt genoemd. Het project werd pas afgesloten in begin 1600. De kerk heeft een schip met drie kapellen. 1^e kapel links: twee fresco's, boven het altaar de *Maagd met Kind* (XIV), de ander tegen het plafond, *Madonna delle Grazie* (XIX). In de lunet boven de nis van de doopkapel zien we een fresco van E. Fumagalli met de *Doop van Christus* (XX).

2^e kapel, boven het altaar een schilderij *Kruisiging tussen de Maagd en heiligen* uit de Lombardijse school (XVI), op de rechter muur resp. de *Arrestatie van Jezus in de groententuin* en *Jezus voor Caifas* van P. Bianchi uit Como, van wie ook de *doodstrijd van Jezus* tegen het plafond. Van dezelfde kunstenaar (XVII) zijn ook de fresco's met episodes uit het leven van S. Carpoforo in het priesterkoor.

Boven in de boog hangt een houten *Kruis* (XVI). In de nis van het altaar in de kapel rechts een groep in verguld en polychroom hout, *de Maagd met Kind* (XVII), omringd door 15 olieschilderingen op koper met de *Mysteries van de Rozenkrans* (XVII). Zowel de linker als rechterwand is beschilderd door P. Bianchi. Boven de deur in de zijmuur hangt een doek met S. *Christoforus* (XVII). Links van het Serassi orgel uit 1837, hangt een kostbaar doek met de *Maagd van de Rozenkrans** van G.A. Petrini (XVIII). Rechts naast het orgel een doek met *Pius V die oproept tot de kruistocht tegen de Turken**.

Plattegrond van Delebio

1. Kerk van S. Carpoforo; 2. Kerk van S. Jozef; 3. Cesure van de graven; 4. kerk van S. Gerolamo; 5. palazzo Peregalli; 6. ex zijdefabriek; 7. cantinone; 8. culundèl; 9. palazzo ex Bassi; 10. middeleeuwse sarcofaag; 11. kerk van S. Rocchus; 12. kerk van S. Dominicus; 13. de Rotonda

De kerk van S. Jozef

De kerk met één schip is gebouwd tussen 1709 en '14, en is nu parochiemuseum. Er zijn de volgende doeken: *Maagd met kind** links van het altaar, *Maagd met kind en een aanbieder** rechts van het altaar, beide van G.A. Petrini (XVIII).

De kerk van S. Gerolamo

Gebouwd midden 18e eeuw. Er zijn decoraties van G.A. Petrini en de broers Torricelli. De vloer is van wit, zwart en rood marmer.

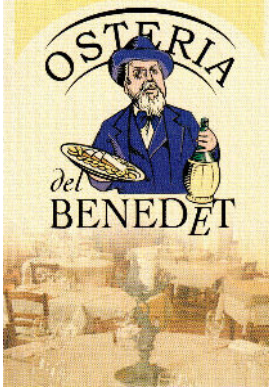
De kerk van S. Rochus

Gebouwd in de 18e eeuw met een portico over de hele breedte van de kerk.

De kerk van S. Dominicus

De kerk heeft één schip met een halfcirkelvormige absis. Tegen de rechter wand een doek met de *Maagd tussen heiligen en zielen uit het vagevuur* (XVIII) en een houten beeld van *S. Filippo Neri* (XVIII). De fresco's tegen de altairwand zijn van de broers Torricelli.

Tip

De drukke en smalle provinciale weg door Delebio toont niet erg uitnodigend. In die hoofdstraat is echter op de hoek van de via Roma, op nr. 2, het restaurant Del Benedet, dat een bezoek zeker waard is. In het bijzonder het zogenaamde themamenu, dat iedere veertien dagen op donderdagavond wordt geserveerd, verdient een aanbeveling. Gewoonlijk kiest u eerst wat u eten wilt en zoekt u daarbij de wijnen uit – op deze donderdagavonden echter heeft de eigenaar voor u wijnen geselecteerd uit één bepaalde streek in Italië en heeft hij daarbij een geschikte maaltijd samengesteld. En mocht u bang zijn voor de lijn dan is het wellicht geen slecht idee eerst de boven beschreven dorpswandeling te maken en daarna te gaan eten.